

Администр. Учрежден.	Удельный вес белорусов (в %)	Удельный вес Русских (в %)	Удельный вес Евреев (в%)	Удельный вес Поляков (в %)	Удельный вес Других Этнических Групп (в %)
Витебский Окружной исполком	23, 2	16, 7	50, 1	2, 2	7, 2
Городок. Районный Исполком	34, 2	16, 1	43, 2	2, 3	4, 2
Полоцкий Районный Исполком	32, 4	21, 9	39, 2	2, 9	3, 6
Оршанский Районный Исполком	36, 0	28, 2	32, 2	0, 6	3, 0

Видимо, верной в этом плане является мысль белорусского исследователя А.Зельцера, который утверждал, что темпы белорусизации и коренизации партийно-государственного аппарата зависели от степени отдалённости региона от центра: это значит, чем дальше от Мінска, тем бблее “скромными” были успехи в этой области. Однако этот вывод нуждается в подтверждении и на материалах других регионов республики.

Как видно, мероприятия советской власти носили во многом ограниченный характер, однако, при всём этом они объективно содействовали фактическому повышению правового статуса местного населения.

Использованная литература:

1. НАРБ. – Ф. 4-п. – Оп. 3. – Дел. 24. – Л. 18.
2. ГАВО. – Ф. 10050. – Оп. 1. – Дел. 12. – Л. 14.
3. ГАВО. – Ф. 246. – Оп. 1. – Дел. 165. – Л. 14.
4. ГАВО. – Ф. 1821. – Оп. 1. – Дел. 466. – Л. 10.
5. ГАВО. – Ф. 1821. – Оп. 1. – Дел. 468. – Л. 23.
6. ГАВО. – Ф. 10051. – Оп. 1. – Дел. 432. – Л. 1.
7. ГАВО. – Ф. 10051. – Оп. 1. – Дел. 433. – Л. 16.
8. ГАВО. – Ф. 10051. – Оп. 1. – Дел. 435. – Л. 20.
9. ГАВО. – Ф. 2347. – Оп. 1. – Дел. 4. – Л. 13.
10. ГАВО. – Ф. 10051. – Оп. 1. – Дел. 28. – Л. 14.
11. Доклад СНК БССР СНК СССР. – Мн.: Изд-во СНК БССР, 1926. – 168 с.
12. ГАВО. – Ф. 10050. – Оп. 1. – Дел. 42. – Л. 49.
13. ГАВО. – Ф. 10050. – Оп. 1. – Дел. 42. – Л. 49.
14. ГАВО. – Ф. 10051. – Оп. 1. – Дел. 32. – Л. 30.

Кириченко В.

БЕЛГРАДСЬКА ДОБА ЖИТТЯ В. ЗІНЬКІВСЬКОГО В ПЕРІОД ЕМІГРАЦІЇ (1920–1923 РР.)

Громадсько-політична, культурно-освітня та наукова діяльність в Белградську добу еміграційного періоду В. Зіньківського – видатного науковця, громадсько-церковного та

суспільно-політичного діяча початку ХХ ст. є малодослідженою. Між тим, дослідження цього періоду життя та діяльності вченого є важливим для відтворення його наукової біографії, осмислення його місця та ролі у вітчизняній історії. Розгляд проблеми є актуальним науковим завданням у системі реконструкції історії початку ХХ ст. в цілому та складного шляху розвитку в історії педагогічної та філософської думки зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, присвячених діяльності вченого в еміграції, дозволяє стверджувати, що запропонована тема до цього часу не стала предметом спеціального дослідження. Приділяючи увагу аналізу філософського та педагогічного доробку В. Зіньківського в Белградську добу, дослідники не зупиняються на особливостях культурно-освітньої та громадсько-політичної діяльності В. Зіньківського, які, на нашу думку, є ключовими у становленні світоглядних позицій вченого в еміграції. Відповіді на зазначені питання нами не знайдено й у довідкових виданнях.

Таким чином, окреслена проблема дослідження – цілісне відтворення громадсько-політичної та культурно-освітньої діяльності В. Зіньківського у Белградську добу залишилась поза увагою наукових досліджень. Зокрема, потребують висвітлення умови входження вченого у середовище інтелігенції в еміграції, його участь у громадсько-політичному житті в зазначений період та у становленні й організації наукових інституцій зарубіжжя. Спираючись на архівні матеріали [7, 8], праці дослідників попередніх років [1, 2], аспекти суспільно-політичного життя, висвітлених в еміграційних виданнях [3, 4], спогади та твори В. Зіньківського [5, 6], ми ставимо за мету осмислити події наукового та громадського життя вченого в період еміграції в Белграді. Для реалізації цієї мети було поставлено такі завдання: дослідити вплив соціокультурних та політичних подій еміграції на трансформацію громадсько-політичних поглядів та наукових переконань вченого; виявити основні напрямки громадсько-політичної та наукової діяльності В. Зіньківського в Белграді; визначити його роль та внесок у науку в зазначений період.

В ході вивчення документальних матеріалів, було встановлено, що В. Зіньківський в січні 1920 р. був змушений емігрувати з України за кордон у зв'язку із своїми антибільшовицькими переконаннями та участю в діяльності гетьманату П. Скоропадського.

Перші три роки вимушеної еміграції В. Зіньківського за кордоном проходять у Белграді. Однак, вплив російських вчених крайнє правих поглядів зумовив виникнення труднощів у стосунках між В. Зіньківським та місцевою владою. Через зв'язок з кадетами, участь у „Союзі відродження»та діяльність у Міністерстві сповідань, вченого сприймають за людину лівих поглядів, що було суттєвою перешкодою як для отримання посади у вищому навчальному закладі, так й для продовження його громадської діяльності. Проте, відвідуючи сербські церковні служби (у зв'язку з відсутністю російськомовних) та лекцій з церковної тематики, вчений зближується з представниками церкви у Белграді. Тільки після клопотання сербського Патріарха вчений отримує посаду професора філософії на філософському та богословському факультетах Белградського університету [5, С. 11]. Завдяки дружнім стосункам з настоятелем російської церкви о. Беловидовим, проф. Троїцьким, арх. Євлогієм, проф. О. Погодіним, які мали беззаперечну репутацію у церковних колах, В. Зіньківський приймає участь у створенні *Релігійно-філософського товариства* у м. Земуні (літо, 1920 р.) [6, С. 194]. Мотивом для створення *Товариства піклування про духовні потреби емігрантів* стали спостереження В. Зіньківського за деградацією та безпорадністю російських емігрантів. Вирішення цієї проблеми планувалось здійснити в межах діяльності

новоствореного товариства, проєкт уставу якого розробив В. Зіньківський, спільно з проф. Троїцьким та арх. Євлогієм.

Участь В. Зіньківського у Релігійно-філософському товаристві у м. Земуні дещо міняла ставлення до нього з боку представників руської церкви. Вже на другому засіданні В. Зіньківського, за підтримки арх. Євлогія, проф. О. Погодіна, Е. Киселівського та А. Васильєва, обирають членом правління товариства, провідною ідеєю діяльності якого було об'єднання російських людей навколо церкви. Незважаючи на це, результати загального голосування показали, що більшість членів товариства висловлюють недовіру В. Зіньківському через несправедливе звинувачення у прямій участі щодо залучення німців в Україну в період гетьманату.

У досліджуваний період вчений продовжує підтримувати зв'язки з „Союзом відродження Росії”. Навесні 1920 р. разом з групою членів цього товариства В. Зіньківський бере участь у створенні його тимчасового комітету в Югославії. У жовтні 1920 р. ним приймається рішення про підтримку Російського політичного комітету, заснованого у Варшаві з ініціативи Б. Савінкова у липні 1920 р. Діяльність комітету була спрямована на формування на території Польщі озброєних загонів для боротьби з Радянською Росією. Після укладання миру між Радянською Росією та Польщею РПК офіційно займався допомогою інтернованим військовослужбовцям, неофіційно – таємною організацією підпільних груп та повстанських загонів [8, С. 102]. Однак, в силу обставин, у вересні 1921 р. він був ліквідований. Будучи членом „Союзу”, В. Зіньківський також їде до Варшави, але згодом повертається в Югославію [7, С. 101].

Перебуваючи в Белграді, В. Зіньківський також займає посаду секретаря об'єднання російських вчених в Югославії (1921 р.), головою якого був В. Спекторський. Обов'язки вченого полягають у клопотанні за російських вчених перед владою з метою покращення їх матеріального становища [6, С. 196].

Перебування вченого в Югославії супроводжується зближенням з російською молоддю. Восени 1921 р. учений запрошується студентами Белградського університету богословського факультету для участі у релігійно-філософському гуртку [5, С. 11 – 12]. Ця подія започаткувала велику творчу співпрацю російської інтелігенції та студентської молоді в еміграції з метою відродження православної культури в умовах духовної кризи тогочасного суспільства. У 1923 р. в м. Пшерові з ініціативи В. Зіньківського відбувся І з'їзд російських православних гуртків молоді, на якому було засновано Російський студентський християнський рух (РСХД). У ньому вчений зайняв місце безсумнівного голови та ідеолога.

У вересні 1922 р. правління Союзу російських академічних груп, до числа яких входить В. Зіньківський, приймається рішення про створення Російського педагогічного університету ім. Яна-Амоса Коменського у Празі. Головна мета діяльності закладу полягала в підготовці спеціалістів з організації та керівництва народною освітою. Згодом, у цьому закладі він очолює кафедру експериментальної дитячої психології (1923 р.).

Під час перебування у Белграді окреслюється головна ідея історіософської та педагогічної концепції В. Зіньківського. Друком виходить його стаття „Ідея православної культури” (Берлін, 1923 р.). У статті знаходять своє концептуальне вирішення проблеми кризи Європи та визначення місця Росії у світовій культурі. Він приходить до висновку, що криза західної культури полягає у кризі західного християнства. Вихід з кризи для Заходу та відповідно для Росії В. Зіньківський вбачає у поверненні до православ'я [1].

Подальше осмислення проблеми кризи західноєвропейської культури здійснюється вченим в циклі лекцій для російсько-сербських слухачів на тему „Критика європейської культури у російських мислителів”, перша публікація яких здійснюється на сербсько-хорватській мові під назвою „Російські мислителі та Європа” (Загреб, 1922). Видання було реакцією на виникнення течії євразійства, яке заявило про себе у 1921 р. Вчений серйозно замислюється над необхідністю побудови цілісної культури, відсутність якої у сучасній Європі і є її трагедією. Відродження православної культури у її цілісності, на думку В. Зінківського, зумовлюється не тільки вирішенням світового завдання, а й для духовного зміцнення [9].

Проблема секуляризації культури, за В. Зінківським, зумовила порушення цілісності особистості, зокрема, високий розвиток індивідуалізму, зростання запитів особистості, неминуче посилення її самотності. У виданні „Психологія дитинства” (1922, Берлін), він стверджує, що для розуміння психології дитинства одне з головних місць відіграє питання про природу особистості [2]. Обґрунтовуючи уявлення про поза емпіричний складник особистості вчений приходить до нового розуміння проблеми виховання. У подальші роки своєї діяльності він займається розробкою системи християнської педагогіки.

Період перебування В. Зінківського в м. Белграді (1920–1923 рр.) виявився складним як у психологічному, так і соціальному відношенні процесу адаптації за кордоном, що суттєво вплинуло на еволюцію його поглядів.

Вороже сприйнятий правою частиною еміграції вчений був підтриманий її лівою демократичною частиною. В. Зінківський включається в інтелектуальне життя зарубіжжя, входить у коло прогресивної інтелігенції свого часу, веде активну громадську діяльність у розробці проблеми, що піднімає у своїх працях. Характер його праць у зазначений період та особливості суспільної роботи зумовлені різкими змінами у соціально-економічному житті суспільства, запереченням традиційних цінностей, культури, духовності. Переживаючи труднощі вигнання та втрату ідеалів, В. Зінківський вдається до філософського усвідомлення духовних підвалин вітчизняної культури. З цього часу у філософських підходах вченого чітко окреслюється ідея поєднання понять культури та православ'я, предметом його уваги, як викладача є релігійно-педагогічні проблеми.

Подальші розвідки у напрямі дослідження громадсько-політичної та культурно-освітньої діяльності В. Зінківського в еміграції можуть бути використані для підготовки спеціальних та узагальнюючих праць з історії та культури України.

Використана література:

1. Лазаренко В. В. Зеньковский о современной культуре и православье // *Философия, культура, жизнь*. – 1998. – Вып. 1. – С. 208-213.
2. Бреев С., Мешков Н. Истоки христианской концепции воспитания В.Зеньковского // *Образование и педагогическая мысль российского зарубежья 20 – 50-е гг. XX ст.* – Саранск, 1997. – С. 41-43.
3. Морозов И. Отец Василий – друг молодежи // *Вестник РСХД*. – Париж – Нью-Йорк, 1962. – № 66-67. – С. 27-33.
4. Задер Л. Отец Василий как общественный деятель // *Вестник РСХД*. – Париж – Нью-Йорк, 1962. – № 66-67. – С. 19-23.
5. Зеньковский В. Очерк внутренней моей биографии // *Вестник РСХД*. – Париж – Нью-Йорк, 1962. – № 66-67. – С. 10-15.
6. Зеньковский В. Пять месяцев у власти (15 мая –19 октября 1918г. Воспоминания. – М., 1995г. – 236 с.
7. Комитет «Союза возрождения России» в Варшаве. 1920 – 1921. – ГА РФ. – Ф.Р. – 6141, оп. 1, спр. 6. С. 101 // *Фонды русского исторического архива в Праге*. – М., 1999. – 671 с.

8. Русский эвакуационный комитет, Варшава. 1920 – 1921. – ГА РФ. – Ф.Р. – 5866, оп. 1, спр. 204, с. 102 // Фонды русского исторического архива в Праге. – М., 1999. – 671 с.
9. Зінківський В. Ідея православної культури // Альфа і Омега. – 1997. – № 14. – С. 327.

Корольов Г.

БАШТАНСЬКА РЕСПУБЛІКА – СЕЛЯНСЬКА МОДЕЛЬ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Феномен Баштанської повстанської республіки, як однієї з локальних селянських республік, є малодослідженою сторінкою історії громадянської війни в Україні (1918–1921 рр.). Домінуючою суперечністю її існування, яка допомагає зрозуміти передумови та причини її виникнення, розвитку і поразки є формування власне селянської моделі влади [1]. Важливість цієї проблеми у науковому і практичному плані в концептуальному підході до розуміння структури та механізму функціонування селянської моделі влади, її місце в державотворчих процесах в умовах Української національної-демократичної революції.

З постановки такої проблеми стає зрозумілим, чому її історіографія є обмеженою. Нашому об'єктивному вивченню подій Баштанської республіки і селянської моделі влади допомагають опрацьовані нами матеріали фондів Державного архіву Миколаївської області та документи Баштанського історико-краєзнавчого музею, які до останнього часу в рамках наукової розробки не використовувались при розгляді даної проблеми. Частина архівних документів, що опублікована в збірниках документів [2], сприяє через призму явища Баштанської республіки визначити структуру селянської влади. Особливо цінними джерелами є спогади учасників Баштанської республіки [3], які дають змогу зрозуміти історичну обстановку, мотиви дій, їх сподівання.

У радянській історіографії проблемі селянської моделі влади увага взагалі не приділялась. Події Баштанської республіки висвітлені в історичних студіях М. Супруненка [4], П. Балкового [5], Ю. Білана [6], А. Алексашенка [7], А. Лихолата [8]. Своє наукове бачення і трактування республіки ці історики пов'язували з могутнім селянським повстанням, а її самоврядні тенденції розвитку зводили до радянського партизанського району в тилу денікінських військ [9]. Тільки нарис про Баштанку в “Історії міст і сіл. Миколаївська область” більш повно змальовує процес появи, розвитку і поразки Баштанської республіки, проте досить слабо визначає її владну структуру, констатує лише факт обрання на сільському сході повстанського комітету [10]. Якщо в цілісності проаналізувати радянські доробки з даної проблеми, то можна сфокусувати загальну радянську історіографічну позицію як селянський партизанський район, що мав центр керування повстанськими загонами.

У сучасній українській історіографії події Баштанської республіки розглядаються в контексті партизансько-повстанського руху. Чільне місце серед історіографічних праць займають монографії О.П. Реєнта [11], в яких історик стверджує, що Баштанська республіка є своєрідною формою самоуправління [12]. Важливе історіографічне значення в сучасній історичній науці займає праця Ю.В. Котляра [13], в якій уперше в комплексі та у порівняльній схемі з Висунською республікою досліджується явище Баштанської республіки в межах антиденікінського повстанського руху селянства Півдня України. У